

VEGYI ANYAGOK ÉS NÖVÉNYVÉDŐ SZEREK

A vegyi anyagokról és növényvédő szerekről szóló uniós jogszabályok célja az emberi egészség és a környezet védelme, valamint a kereskedelem akadályainak megszüntetése. A vegyi anyagok kezeléséről szóló uniós jogszabályok a vegyi termékek egyes kategóriáinak forgalmazására és felhasználására nézve irányadó szabályokat, bizonyos veszélyes anyagok és készítmények forgalomba hozatalára és felhasználására vonatkozó harmonizált korlátozások egész sorát, valamint a súlyos balesetekre és a veszélyes anyagok kivitelére irányadó szabályokat tartalmaznak. A „növényvédő szerek” fogalma magában foglalja a károsnak tekintett organizmusok visszaszorítása, kiirtása és megelőzése céljából használt anyagokat. Ide tartoznak a biocid termékek és a növényvédő szerek. Az uniós szinten elért legfőbb eredmény a REACH-rendelet, amely a veszélyes anyagok regisztrálását, értékelését és engedélyezését, valamint az ezekre alkalmazandó korlátozásokat szabályozza.

JOGALAP

Az Európai Unió működéséről szóló szerződés (EUMSZ) 191–193. cikke.

EREDMÉNYEK

A. A vegyi anyagok regisztrálása, értékelése, engedélyezése és korlátozása (REACH)

Az EU vegyi anyagokkal kapcsolatos politikája az 1907/2006/EK rendelet (REACH) 2006-os bevezetésével gyökeres átalakuláson ment keresztül. A rendelet 2007. június 1-jén lépett hatályba, mintegy 40 korábbi jogi aktus helyébe lépve, új jogi keretet hozva létre a vegyi anyagok fejlesztésének és tesztelésének, előállításának, forgalomba hozatalának és felhasználásának szabályozására. A REACH-rendelet célja, hogy megfelelőbb védelmet biztosítson az emberek és a környezet számára a lehetséges vegyi kockázatokkal szemben, valamint hogy ösztönözze a fenntartható fejlődést. A REACH egységes rendszert vezetett be minden vegyi anyagra nézve, és eltörölte az „új” (a piacon 1981-től kezdve bevezetett) és a „létező” (1981 előtt nyilvántartásba vett) vegyi anyagok közötti különbségtételt. Egyúttal a hatóságokról a társaságokra helyezte át a vegyi anyagok kockázatértékelésének bizonyítási terhét. Arra is felszólított, hogy a legveszélyesebb vegyi anyagokat megfelelő alternatívákkal helyettesítsék.

A rendelet szerint létrehozott, helsinki székhelyű Európai Vegyianyag-ügynökség (ECHA) feladata a REACH technikai, tudományos és igazgatási vonatkozásainak

kezelése, valamint a végrehajtás következetességének biztosítása. Az ágazat számára 2010 novembere volt az első határidő az alábbiak regisztrálására: i. az évi 1000 tonnányi vagy ezt meghaladó mennyiségű összes anyag; ii. a vízi környezetre nézve nagymértékben káros, évi 100 tonnányi vagy ezt meghaladó mennyiségű anyagok; és iii. a legveszélyesebb (rákkeltő, mutagén és reprotoxikus) anyagok, amelyeket évi egy tonnánál nagyobb mennyiségben állítanak elő vagy hoznak be. 2013 júniusára az összes, 100–1000 tonna/év mennyiségű gyártott vagy behozott anyagot regisztrálni kellett. A folyamat 2018 júniusában zárult le az 1 és 100 tonna/év közötti mennyiségben forgalomba hozott anyagok regisztrációjával.

2013 februárjában az Európai Bizottság értékelést tett közzé a REACH rendeletről, amelyben megállapította, hogy a REACH rendelkező részei nem szorulnak változtatásra, még akkor sem, ha haladást lehetne elérni az ipar pénzügyi és adminisztratív terheinek csökkentése terén, illetve alternatívákat lehetne találni az állatkísérletek kiváltására. A célravezető és hatásos szabályozás program (REFIT) keretében 2017-ben a Bizottság felülvizsgálta a rendeletet, és megállapításait a COM(2018) 0116. számú dokumentumban tette közzé. A megállapítások szerint a REACH mindent összevéve hatékony, ám a jelentésben felvázolt intézkedések révén hatékonyságát lehetne fokozni, illetve egyszerűsíteni lehetne és a terheket csökkenteni kellene. Ezt a felülvizsgált uniós iparpolitikai stratégiával, a körforgásos gazdaságra vonatkozó cselekvési tervvel és a hetedik környezetvédelmi cselekvési tervvel összhangban kell megvalósítani.

B. Osztályozás, csomagolás és címkézés

Az emberi egészség és a környezet védelmének javítása érdekében EU-szerte és az egész világon ugyanazon kritériumokat kellene használni a veszélyes vegyi anyagok jelzésére (és címkézésére). Az anyagok és keverékek osztályozásáról, címkézéséről és csomagolásáról szóló, 2008-ban elfogadott 1272/2008/EK rendelet célja, hogy az uniós rendszert összehangolja az ENSZ globális harmonizált rendszerével (GHS). A veszélyes anyagokról és készítményekről szóló korábbi irányelveket 2015 júniusában hatályon kívül helyezték.

C. A veszélyes anyagok kivitele és behozatala

A veszélyes vegyi anyagok kivitelével és behozatalával kapcsolatos uniós szabályokról a 649/2012/EU rendelet rendelkezik, amelynek célja a felelősség megosztása és az együttműködési törekvések előmozdítása a veszélyes vegyi anyagok nemzetközi szállítása terén, valamint a nemzetközi kereskedelemben forgalmazott veszélyes vegyi anyagok és növényvédő szerek előzetes tájékoztatáson (PIC) alapuló jóváhagyási eljárásáról szóló Rotterdami Egyezmény végrehajtása. A PIC eljárás a mérgező vegyi anyagokra vonatkozó információk megosztását, valamint azt vonja maga után, hogy a termék szállítása előtt meg kell várni az adott ország kifejezett hozzájárulását.

D. Súlyos balesetek

A véletlenszerűen kibocsátott dioxin miatt egy ipartelep közelében szennyeződést elszenvedett olasz városról (Seveso, Olaszország, 1976) elnevezett Seveso-irányelv (82/501/EGK) célja, hogy megelőzze a tüzesetekhez és a robbanásokhoz hasonló súlyos baleseteket, és hogy biztonsági jelentések, vészhelyzeti tervek, illetve a nyilvánosság tájékoztatásának előírásával korlátozza azok következményeit,

amennyiben mégis bekövetkeznek. 1996-ban a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek veszélyeinek ellenőrzéséről szóló Seveso II. irányelv (95/82/EK) új követelményeket vezetett be a biztonsági irányítási rendszerekkel, a vészhelyzeti tervezéssel és a területfelhasználás tervezésével kapcsolatban, valamint megerősítette a tagállamok által elvégzett ellenőrzésekre vonatkozó rendelkezéseket. Egyúttal az ipari balesetek országhatárokon túli hatásairól szóló Espoo-i Egyezmény szerint fennálló uniós kötelezettségeket ültette át. A súlyos ipari baleseteket (Toulouse, Baia Mare és Enschede), valamint a rákkeltő és a környezetre veszélyes anyagokról szóló tanulmányokat figyelembe véve a [2003/105/EK irányelv](#) (Seveso II.) kibővítette a Seveso-irányelvet. Arra kötelezte a tagállamokat, hogy mindenekelőtt részletes kockázatértékelést készítsenek a lehetséges baleseti forgatókönyvekről, és foglalkozzanak a bányászat, illetve a pirotechnika és robbanóanyagok terén végzett tárolási és feldolgozó tevékenységekből, valamint az ammónium-nitrát és az ammónium-nitrát alapú műtrágyák tárolásából fakadó kockázatokkal. A Seveso III. irányelvet (2012/18/EU) a Parlament és a Tanács elfogadta, és azt 2012 júliusában közzétették. Az átdogozott változat figyelembe veszi az anyagoknak az ENSZ által engedélyezett új nemzetközi besorolását, amely megfelelőbb kockázatértékelést és anyagkezelést tesz lehetővé.

E. A peszticidek fenntartható használata

A „növényvédő szerek” fogalma magában foglalja a károsnak tekintett organizmusok visszaszorítása, kiirtása és megelőzése céljából használt anyagokat, valamint a peszticideket (a mezőgazdaságban, kertészetben, a parkokban és a kertekben használt anyagokat), valamint a biocid termékeket (a más területeken például fertőtlenítőként vagy védőszerként használt anyagokat). 2009-ben elfogadták a peszticidekre vonatkozó csomagot, amely a következő jogi aktusokból áll: a peszticidek fenntartható használatáról szóló 2009/1028/EK irányelv, amelynek célja, hogy a termények hozamának fenntartásával egyidejűleg csökkentse a környezeti és egészségügyi kockázatokat, valamint javítsa a peszticidek felhasználásának és forgalmazásának ellenőrzését; a növényvédő szerek forgalomba hozataláról szóló 1107/2009 rendelet; és a statisztikáról szóló 1185/2009/EK rendelet, amely szabályokat állapít meg a forgalomba hozott peszticidek éves mennyiségével és az egyes tagállamokban felhasznált peszticidek éves mennyiségével kapcsolatos információk összegyűjtésével kapcsolatban.

A 2009/128/EK irányelv olyan nemzeti cselekvési tervek elfogadására kötelezte a tagállamokat, amelyek a növényvédő szerek használata miatt az emberi egészséget és a környezetet érő veszélyek és hatások csökkentésére vonatkozóan mennyiségi célkitűzéseket, célszámokat, intézkedéseket és ütemterveket határoznak meg. A termények légi permetezését általános szabályként tiltja, és lakott területek közvetlen közelében semmilyen permetezést nem engedélyez. A peszticidek előállításával és engedélyezésével foglalkozó rendelet magában foglalja a jóváhagyott „hatóanyagokat” (a peszticidek vegyi összetevőit) tartalmazó, uniós szinten kidolgozott pozitív listát is. A peszticideket ezt követően e lista alapján fogják nemzeti szinten engedélyezni.

2005 óta vita folyik a glifozát engedélyezésének megújításáról. A glifozát a gyomirtó szerekben világszerte használt egyik legelterjedtebb anyag. A vitát a glifozát rákkeltő

hatásáról kialakult eltérő vélemények indították. A Nemzetközi Rákkutatási Ügynökség (amely a Nemzetközi Egészségügyi Szervezethez tartozik) az emberre potenciálisan rákkeltő hatásúnak minősítette a glifozátot, míg az Európai Élelmiszerbiztonsági Hatóság ezzel ellentétes véleményen volt. Az Európai Vegyianyag-ügynökség később azt állapította meg, hogy a glifozát nem rákkeltő hatású. Az EU-n kívüli sok nemzeti hatóság is erre a következtetésre jutott. Az Európai Bizottság végül 2017 decemberében öt évre meghosszabbította a glifozát engedélyezését.

F. Biocid termékek

2013-ban lépett hatályba az 528/2012/EU rendelet, amely egyszerűsíti az engedélyezési mechanizmusokat és növeli az Európai Vegyianyag-ügynökség felügyeleti szerepét egy megszigorított jóváhagyási folyamatban. A jogi aktus tükrözi a biocid termékek (nem mezőgazdasági peszticidek, például antibakteriális fertőtlenítő szerek és rovarölő permetek) forgalomba hozatalára és felhasználására vonatkozó korábbi ellenőrzési rendszerek szabályait, az e termékekhez köthető, a környezetet, valamint az emberek és állatok egészségét érintő kockázatok kezelése érdekében. Ezeket a termékeket csak akkor engedélyezik, ha szerepelnek a jóváhagyott anyagok listáján. A legtöbb mérgező vegyi anyagra tilalom vonatkozik, különös tekintettel azokra, amelyek rákkeltők, károsak a termékenységre, illetve hatással vannak a génekre vagy hormonokra (endokrin rendszert károsító hatásúak). A kölcsönös elismerés elvének megfelelően a tagállamok egyikében engedélyezett anyag az EU egész területén felhasználható. A közelmúltbeli 1107/2009/EK rendelet tudományos kritériumokat határoz meg a biocid termékek (és növényvédő szerek) endokrin rendszert károsító tulajdonságaira vonatkozóan.

G. A környezetben tartósan megmaradó szerves szennyező anyagok (POP-k)

A POP-k olyan vegyi anyagok, amelyek a kémiai, biológiai és egyéb lebomlásnak való ellenállásuk miatt fennmaradnak a környezetben. Az élelmiszerláncban biológiailag felhalmozódnak, és ártalmasak lehetnek az emberi egészségre és a környezetre. A kiemelt fontosságú szennyező anyagok ezen csoportja peszticidekből (mint például a DDT), ipari vegyi anyagokból (mint például a poliklórozott bifenilek (PCB-k)), és ipari eljárások akaratlanul keletkező melléktermékeiből (mint például a dioxinok és a furánok) tevődik össze. Az Aarhusi Jegyzőkönyvnek a nagy távolságra jutó, országhatárokon átterjedő levegőszennyeződésről szóló Genfi Egyezményhez csatolt POP-jegyzőkönyve (amely 2003 óta van érvényben) és a környezetben tartósan megmaradó szerves szennyező anyagokról szóló Stockholmi Egyezmény (amely 2004 óta van érvényben) értelmében az Unió nemzetközi kötelezettséget vállalt arra, hogy tiltás vagy korlátozás révén ellenőrzés alatt tartja a POP-k kezelését, kivételét és behozatalát. A POP-kra vonatkozó korábbi uniós szabályokat kiegészítve az EU továbbment a [850/2004/EK rendelettel](#), és annak rendelkezéseit összehangolta a POP-kra vonatkozó nemzetközi egyezményekkel.

2018. március 22-én a Bizottság a rendelet átdolgozására irányuló javaslatot fogadott el. 2019. február 19-én, intézményközi tárgyalásokat követően a Tanács és a Parlament ideiglenes megállapodásra jutott, amely többek között előírja, hogy az I. és a IV. mellékletbe fel kell venni az égésgátló decaBDE-t. A „nem szándékosan nyomelemnyi mennyiségű szennyező anyag” határértéket az anyagok esetében

10 mg/kg-ban határozták meg. Keverékek és árucikkek esetén ez a határérték az teljes brómozott difeniléter (BDE) – beleértve a decaBDE-t is – tartalomra 500 mg/kg. A Bizottságot felkérték, hogy a hulladékokban található ilyen anyagokra vonatkozó koncentrációs határértéket is határozza meg. Konkrét mentességek kerültek bevezetésre a decaBDE használata tekintetében a légi járművek, a gépjárművek és az elektromos és elektronikus berendezések vonatkozásában, import esetében is.

H. Azbeszt

Az azbeszt rostos szerkezetű ásvány, amely belélegzés esetén ártalmas. Tűz- és hőálló tulajdonsága miatt az azbesztet régebben széles körben alkalmazták épületszigetelésre és egyéb célokra. Az 1999/77/EK irányelvnek köszönhetően az azbeszt használata 2005. január 1. óta tiltva van az EU-ban. A 2003/18/EK irányelv továbbá tiltja az azbeszt-termékek kitermelését, előállítását és feldolgozását. Az irányelv rendelkezik továbbá a tagállamok által végrehajtandó azbesztmentesítési stratégiákról. Ugyanez az irányelv kötelezi az Európai Uniót arra, hogy lépjen fel a globális azbeszttilalom érdekében.

I. Mosó- és tisztítószer

A 648/2004/EK rendelet harmonizálta a felületaktív anyagok biológiai lebonthatóságára, a felületaktív anyagokra vonatkozó korlátozásokra és tilalmakra, a gyártók által rendelkezésre bocsátandó információkra, valamint a mosó- és tisztítószer összetevőinek címkézésére vonatkozó szabályokat. A rendeletet később, 2006-ban a 907/2006/EK rendelet, 2009-ben az 551/2009/EK rendelet, és 2012-ben a 259/2012/EU rendelet módosította, a vízi környezet biztonságának fokozása érdekében a biológiai lebonthatóság új vizsgálatait vezetve be. A vizsgálatok alkalmazási körét ezenfelül kiterjesztették a felületaktív anyagok valamennyi osztályára, így a felületaktív anyagok azon 10%-ára is, amely eddig a jogszabályok hatályán kívül esett. A címkézést illetően a szabályokat kiterjesztették az esetlegesen allergiát okozó illatanyagokra is, a gyártók pedig kötelesek az összetevők teljes felsorolását közölni az allergiában szenvedő betegeket kezelő orvosokkal. 2013. június 30-tól tilos foszfátot használni a háztartási mosó- és tisztítószer előállításához, illetve az egyéb foszfortartalmú vegyületek előállítása is korlátozás alá esik.

AZ EURÓPAI PARLAMENT SZEREPE

Az EP döntő szerepet játszott a REACH-rendelet kidolgozásában. Néhány rendelkezés az első olvasat során került bevezetésre, különösen a regisztrációról szóló fejezetben, a kisebb mennyiségben (110 tonna) előállított, létező anyagokra vonatkozó adatközlési követelmények célzott megközelítésének, valamint az „egy anyag, egy regisztráció” (OSOR) megközelítés bevezetésével a költségek minimalizálása érdekében, meghatározott feltételek mellett lehetséges mentességgel. Az állatkísérletek lehető legnagyobb mértékű korlátozása érdekében az EP ragaszkodott ahhoz, hogy a társaságokat (ésszerű kompenzáció fejében) kötelezzék az állatokon végzett tesztekől származó adatok megosztására a párhuzamosan folytatott kísérletek elkerülése érdekében. Az engedélyezésről szóló fejezetben az EP egy határozottabb megközelítést támogatott, miszerint a különös aggodalomra okot

adó anyagokat csak akkor lehetne engedélyezni, ha nem létezik megfelelő alternatíva vagy technológia. Az EP módosításai arra törekedtek, hogy mind az innovációnak (ötéves időtartamra korlátozott engedélyek révén), mind pedig a bizonyosságnak (a legveszélyesebb anyagok listája révén) kedvezzenek. A jogalkotási eljárás végén az EP és a Tanács között az „engedélyezés/helyettesítés” ellentmondásos kérdésében elért megállapodás részét képezi a helyettesítési terv benyújtásának kötelezettsége is minden olyan alkalommal, amikor megfelelő, biztonságosabb alternatívák is léteznek.

A peszticidekre vonatkozó csomag 2008-ban zajlott hosszú megvitatása során az EP módosításai biztosították a megfelelő méretű pufferövezetek létrehozását a vízi szervezetek védelmére, valamint a leginkább érzékeny csoportokat célzó védelmi intézkedések bevezetését, azáltal, hogy a nyilvános kertekben, sport- és szabadidős pályákon, iskolaudvarokon és játszótereken, valamint az egészségügyi létesítmények közvetlen közelében betiltották a peszticidek használatát. 2013 elején az Európai Élelmiszerbiztonsági Hatóság (EFSA) által az egyes neonikotinoid alapú rovarirtók káros hatásairól kiadott jelentést követően a Parlament sürgette a Bizottságot, hogy hozzon intézkedéseket a méhpopulációk fennmaradásának biztosítása érdekében. az Európai Parlament 2013 márciusában állásfoglalást fogadott el az azbeszttel kapcsolatos foglalkozás-egészségügyi kockázatokról és minden létező azbeszt felszámolásának kilátásairól.

A Parlament 2018. február 6-i határozata, amelyben a peszticidek uniós engedélyezési eljárásával foglalkozó parlamenti különbizottság létrehozására szólít fel, a glifozát gyomirtó szer által jelentett kockázatokkal kapcsolatos aggályokra ad választ. A gyomirtó szer forgalomba hozatali engedélyét a Bizottság 2017 decemberében öt évre meghosszabbította, és a különbizottság: a) megállapította a gyomirtó szerek engedélyezési eljárását az EU-ban; b) felmérte, hogy a szerek tudományos értékelésekor és engedélyezésekor milyen hiányosságok merülhetnek fel; c) meghatározta a Bizottság szerepét a glifozát engedélyének meghosszabbításában; d) felmérte a jóváhagyási eljárás során esetlegesen felmerülő összeférhetetlenségeket; és e) megvizsgálta az uniós ügynökségek szerepét és azt, hogy megfelelő személyzettel rendelkeznek-e és megfelelő finanszírozásban részesülnek-e kötelezettségeik teljesítéséhez.

2019. január 16-án a Parlament plenáris ülésén elfogadta a PEST különbizottság jelentését, amely többek között a következőket állapította meg: a nyilvánosság számára hozzáférést kell biztosítani az engedélyezési eljárásban felhasznált tanulmányokhoz; az uniós keretnek ösztönöznie kell az innovációt és elő kell mozdítania az alacsony kockázatú peszticideket; a tudományos szakértőknek felül kell vizsgálniuk a glifozát rákkeltő hatásával kapcsolatos vizsgálatokat; a növényvédő szerekre vonatkozó adatszolgáltatási követelményeknek ki kell terjedniük a hosszú távú toxicitásra.

Georgios Amanatidis

11/2019

